

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

SOTSIAALMINISTEERIUM

JUSTIITSMINISTEERIUM

ARCHIMEDES

Projekti "HUVikoolide Kaasamise ja Arengu Programm" (HUKK-AP) tulemuste ja mõju-uuring

Lõpparuanne

Tellijä: SA Archimedes Noorteagentuur

Koostajad: Jaan Aps ja Mariliis Jukk
(OÜ Stories For Impact)

Mai 2016

Aruanne valmis SA Archimedes Noorteagentuuri projekti HUviKoolide Kaasamise ja Arengu Programm (HUKK-AP) raames Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) toetuste programmi „Riskilapsed ja –noored“ avatud taotlusvoorust „Noorte- ja noorsootööorganisatsioonide võime kaasata riskilapsi ja noori on paranenud“. Programmi viivad üheskoos ellu Haridus -ja teadusministeerium, Justiitsministeerium ja Sotsiaalministeerium. Programmi rakendusüksusteks on Eesti Noorsootöö Keskus ning partneriks Norra Kohalike Omavalitsuste ja Regionaalsete Omavalitsuste Liit.

Dokumendi koostajad: Mariliis Jukk, Jaan Aps, OÜ Stories For Impact

Et jääks jälg: OÜ Stories For Impact annab abi positiivsete muutuste eesmärgistamise, juhtimise, hindamise ja kommunikatsiooniga

Twitter: @stories4impact

Veeb: www.storiesforimpact.com

Stories For Impacti meeskond tänab projekti elluvijaid, projektijuhti ja rahastajat, et usaldasite meid oma koostööpartnerina. Me saime palju inspiratsiooni teie siirast pühendumisest ja valmisolekust mõningatest tagasilöökidest hoolimata julgelt seatud sihtide poole edasi liikuda.

Sisukord

1. Metoodika	4
1.1 Kvantitatiivsete andmete kogumine ja analüüs	4
1.2 Kvalitatiivsete andmete kogumine ja analüüs.....	7
2. Kvantitatiivse analüüsi tulemused	8
3. Kvalitatiivse analüüsi tulemused	15
Järgneval joonisel on kokkuvõtlikult välja toodud HUKK-AP projekti raames aset leidnud tüüpilisematest muutustest seoses noorte arengu, toimetuleku, heaolu paranemise ja riskide leevendamiseiga.	17
Joonis 12. Noortega seoses toimunud muutuste nimekiri peamiste kategooriate lõikes.	18
4. Muutused projekti elluvijate suutlikkuses	18
5. Soovitusi vähemate võimalustega noorte huviharidusse kaasamise korraldamiseks kohalikul tasandil.....	21
6. Soovitusi huvihariduse- ja tegevuse mõju edasiseks uurimiseks	23

1. Metoodika

Projekti HUKK-AP tulemuste ja mõju-uuringu viis läbi OÜ Stories for Impact (Jaan Aps, Mariliis Jukk) paralleelselt projekti elluviimisega perioodil 2014 – 2016.

Mõju analüüsimiseks koguti nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid andmeid. Numbrilisi näitajaid koguti kaasatud noorte arvu, üldiste taustategurite ja osaluse regulaarsuse kohta. Kvalitatiivse info abil kaardistati osalenud noorte algseid vajadusi ja riske, positiivseid muutuseid huvitegevuses osalemise tulemusena ja mõnevõrra ka noortega töötanud spetsialistide kogemusi ning arengut.

Järgnevalt antakse ülevaade nii kvantitatiivsete kui kvalitatiivsete andmete kogumise põhimõtetest ja nende analüüsimise meetoditest. Samuti mainitakse peamiseid väljakutseid ja õppetunde, mis andmete kogumise ja analüüsi käigus ette tulid.

1.1 Kvantitatiivsete andmete kogumine ja analüüs

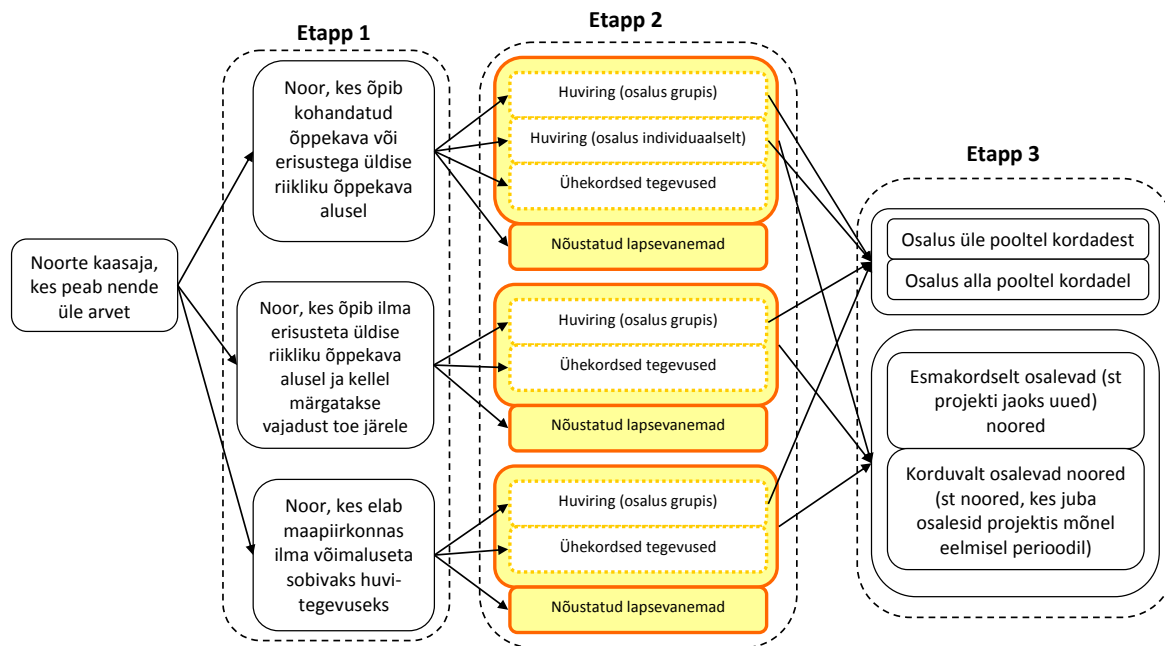
Projekti ellu viivate partnerite jaoks töötati välja erilahendus algandmete ühtsetel alustel kogumiseks, et numbrilised andmed oleksid võimalikult suurel määral võrreldavad nii eri piirkondade kui ka seitsme neljakuulise alamperioodi lõikes, millesse projekt aastatel 2014-2016 jagunes.

Tulemuste ja mõju kaardistamise süsteemi loomise väljakutsed olid sealjuures lühidalt järgmised.

- Kaasatavate noorte liigitamine lähtuvalt nende spetsiifilistest vajadustest (st „riskidest“ või „vähematest võimalustest“, mis olid nende HUKK-AP projekti kaasamise aluseks).
- Kaardistamise tööriistade osas kompromisside leidmine nende minimaalselt vajaliku arvu ja (nii tehnilise kui sisulise) kompleksuse ning partnerite (ja eriti nende poolt kaasatud piirkondlike huvihariduse ja -tegevuse teenusepakkujate) administratiivse võimekuse ning panustamise ajaressurssi vahel.
- Kvantitatiivsete andmete kogumise põhimõtete standardiseerimine viisil, et numbriline info oleks täpne ja võrreldav nii HUKK-AP projektipartnerite lõikes kui ka kõikide piirkondlikult kaasatud huvihariduse ja -tegevuse pakkuja vahel.

Partneritelt sisendi kogumise ja nendega peetud diskussioonide tulemusena loodi veebipõhine (Google Drive keskkonnas asuv) tabel kvantitatiivsete andmete sisestamiseks, summeerimiseks ja analüüsiks. Andmeid pidid HUKK-AP partnerid sisestama iga neljakuulise aruandlusperioodi kohta eraldi, kajastades sealjuures ka iga kaasatud piirkondliku huvihariduse või -tegevuse teenusepakkuja andmeid. Andmete summeerimise, analüüsi ja tabelist varukoopiate tegemisel roll jäi OÜ-le Stories For Impact. Tabeli struktuur on toodud lisa 1.

Lihtsustatud kujul on HUKK-AP numbriliste andmete kogumise süsteem kujutatud allpool esitatud joonisel. Iga projekti tegevustes osalenud noore registreerimiseks ja aruandluses kajastamiseks koguti andmeid kolme etapi läbimise abil.

Joonis 1. HUKK-AP projekti kaasatud noorte kohta statistilise arvepidamise alused.

I: Registreeriti noore projektis kaasamise taust

HUKK-AP oli suunatud noortele, kelle osalemine huvipõhises tegevuses oleks projekti tegevusteta olnud raskendatud või isegi võimatu. Seega oli üheks mõju analüüsi üheks väljakutseks üle kontrollida, et projekti kaasatud noored tõepoolest vajasid pakutud tegevusi.

Kuna paljud noored olid seotud üheaegselt mitmete (ja sealjuures üksteist vastastikku mõjutavate) vajaduste ning riskidega, ei olnud HUKK-AP raames mõistlik ega ka võimalik noorte tausta kvantitatiivselt väga üksikasjalikult analüüsida. Näiteks võisid ühte noort ühekorraga iseloomustada nii hariduslik erivajadus, eakaaslaste poolt tõrjutud olemine, pere raske sotsiaalmajanduslik olukord ja lapsevanema(te) ebapiisavad vanemlikud oskused.

Teiseks oleks põhjalikum info kogumine nõudnud kõikide projekti tegevuste elluviijate vastavat ettevalmistust iga kaasatud noore tagapõhja üksikasjalikuks uurimiseks. See oleks aga keskendanud tähelepanu liigselt noorte probleemidele selle asemel, et neile aidata ilma sildistamiseta positiivset keskkonda luua. Standardiseeritud taustaanalüüs oleks elluviijatele olnud ka liialt ressursimahukas, sest võrreldavatel alustel statistika ja kogemuslugude kogumine oli neile eelneva taolise kogemuse puudumise tõttu piisavalt suur väljakutse.

Seetõttu otsustati andmete kogumisel lähtuda nendest noore taustateguritest, mis selgitaksid peamist põhjust tema projekti kaasamiseks ja annaksid infot tema võimalike vajaduste kohta. Selleks moodustati kolm kategooriat, mille alusel noori liigitati:

- kohandatud õppekava või üldine riiklik õppekava erisustega; (näiteks põhikooli lihtsustatud õppekava);
- üldine riiklik õppekava ilma erisusteta (st „tavakooli tavaklassis“ õppija, kellel kooli sotsiaalpedagoogi hinnangul on probleeme kiusamisega);

- geograafiliselt piiratud juurdepääs huviharidusele ja –tegevusele (juhtudel, kui näiteks kauguse tõttu maakonnakeskusest organiseeritud huvipõhise tegevuse võimalused puudusid või polnud need piisavalt mitmekesised noorte vajaduste ja huvidega arvestamiseks).

II: Registreeriti huvihariduse või –tegevuse tegevusvormi ja tugiteenuse valik

Järgnevalt kaardistati, millistes tegevustes noored ja lapsevanemad osalesid. Tegevused jagunesid nelja rühma:

- regulaarne grupipõhine huviring;
- regulaarne individuaalne huviring;
- ühekordne sündmus;
- lapsevanemate nõustamine.

Lapsevanemate osalust ja nende nõustamist olid valmis registreerima ainult osa projekti partneritest. Seega kajastab vastav number projekti aruandluses nõustatud lapsevanemate minimaalset arvu, sest tõenäoliselt tegid seda ka projekti partnerid, kes otsustasid nõustamised registreerimata jätta.

III: Hinnati noorte osalemise regulaarsust

Seejärel toimus noorte osaluse täpsem statistiline iseloomustamine.

Ühelt poolt kaardistati pikemaajalistes tegevustes osalemise regulaarsus, et iseloomustada noorte kohal käimise järjepidevust:

- osalemine üle poolte kordade;
- osalemine alla poolte kordade.

Sealjuures jälgiti pikemaajaliste tegevuste puhul ka seda, kas noor oli eelnevalt juba mõnes teises HUKK-API pikemaajalises tegevuses osalenud või oli tegemist projekti jaoks täiesti uue osaleva noorega:

- esmakordselt osalevad (st projekti jaoks uued) noored;
- lorduvalt osalevad noored (st noored, kes juba olid projekti pikemaajalistes tegevustes eelnevalt osalenud).

Nõnda välditi nende noorte mitmekordselt arvele võtmist, kes näiteks projekti ühel poolaastal osalesid ühes ja järgmisel poolaastal mõnes teises huviringis. See omakorda andis võimaluse iga partneri puhul kokku lugeda, kui palju osales projekti tegevustes *erinevaid* noori. Ühekordsete sündmuste puhul ei olnud aga „unikaalsete“ noorte eristamine suurte andmemahutude tõttu võimalik.

Alguses pidas osa projekti elluvijatest „unikaalsete“ noorte eristamist ühe aruandlusperioodi sisest ebavajalikuks, sest arvati, et vähemate võimalustega noored osalevad ainult ühes huviringis. Kontrollimisel selgus siiski, et kaasatud „unikaalsete“ noorte koguarvu moonutaks vähemalt ühe partneri puhul igal aruandlusperioodil olulisel määral nende laste arv, kes käivad mitmes huvikoolis ja mitmes huviringis korraga. St neid lapsi, keda oleks statistikas ilma täiendava kontrollita mitmekordselt arvesse võetud, oleks olnud märkimisväärne hulk. Peale igale noorele unikaalse koodi omistamist ja noorte manuaalselt kokku lugemist selgus, et mitmekordset kokku lugemist arvesse võtmata oleks ühe perioodi kohta tekkinud viga neljandiku kuni kolmandiku ulatuses noortest.

1.2 Kvalitatiivsete andmete kogumine ja analüüs

HUKK-AP projekti kaasatud noortes toimunud muutuste hindamiseks kasutati kogemuslugude meetodit. Lugude kogumiseks ja kirja panemiseks töötati omakorda välja kindel struktuur ja abistavad küsimused ning juhtnöörid (lisa 2). Kogemusi võis ka vabas vormis esitada, kuid ka siinkohal tuli lähtuda teatud juhistest, et kogu analüüsiks oluline informatsioon oleks siiski olemas.

Ankeet (MS Wordi formaadis) kvalitatiivse info kogumiseks seoses projekti käigus jälgitavate nii (positiivsete ja negatiivsete) muutuste kui ka edulugude ja õppetundidega. Ankeete täitis iga projektipartner ja / või iga kaasatud piirkondlik huvihariduse või -tegevuse teenusepakkuja eraldi. Ankeetide abil kogutavat sisendit analüüsis ja koostas vastava kokkuvõtte OÜ Stories For Impact.

Täpsemalt kirjeldati loodud struktuuri abil:

- kaasatud noore algset olukorda ja vajadusi;
- tegevusi, milles noor osales ning huvitegevuse läbiviija väljakutseid;
- protsessi jooksul ja lõpuks toimunud muutusi noore olukorras ja vajadustes.

Projekti partneritega lepiti kokku järgmised fookused ja numbrilised eesmärgid lugude kogumiseks..

- Noorte individuaalse arengu lood. Nelja partneri peale kokku vähemalt 35 lugu (9 lugu partneri kohta), st 5% noortest (projekti minimaalne eesmärk: kaasatud 690 noort).
- Kaasatud projektipartnerite areng + võrgustiku terviklik areng. 1 lugu iga piirkondliku partneri kohta + 1 lugu iga HUKK-AP piirkondliku võrgustiku kohta.
- Kaasatud spetsialistide lood. 2 lugu projektipartneri kohta.
- Teised lood (grupid, lapsevanemad jt). Iga projektipartner sai valida, kelle kohta kogus, kuid minimaalselt 2 lugu projektipartneri kohta.

Mõned neljast peamisest projektipartnerist ületasid lugude kogumise eesmärgi, teised ei suutnud endale võetud kohustust aga täita. Puudu jäänud lugude arvu aitasid kompenseerida SANA arenguprogrammi partnerite lood, mille puhul kontrolliti, et need oleksid ülejäänud partneritelt kogutud materjaliga võrreldavad. Kokkuvõttes õnnestus igas kategoorias koguda vähemalt nii palju lugusid kui alguses oli sihiks seatud, ja lugude summa eesmärgi õnnestus ületada.

Kogemusloo tüüp	Kogumise arvuline eesmärk	Kogumise arvuline tulemus
"Noor"	35	35
"Projektipartner"	4	4
"Kohalik võrgustik"	4	4
"Spetsialist"	8	8
"Muu" (nt "grupp")	8	14
KOKKU	59	65

Kogemuslugude analüüsil kasutati kvantitatiivse kontentanalüüsi meetodit. Selleks töötati kõigepealt uurimisküsimuste alusel kogemuslood läbi, seal ilmnenu olulised aspektid märgistati ja siis kodeeriti. Teiste sõnadega – selgitati välja teemad, mille abil oli võimalik algsetele uurimisküsimustele vastuseid leida. Näiteks keskenduti kõigile eri viisidele, mis väljendasid muutuseid noore olukorras ja käitumises, mis olid otseselt seostatavad huviringis osalemise kogemusega.

Peale seda kodeeritud aspektid süstematiseeriti ja loeti kokku. Näiteks kaardistati kõik erinevad viisid, milles võiks väljenduda osalenud noorte suurem iseseisvus ja enesekindlus. Analüüsi

tulemusena oli võimalik anda ülevaade nii osalenud noorte tüüpilistest vajadustest kui ka eeldatavalt just huvipõhises tegevuses osalemise mõjul toimunud positiivsete muutustest koos konkreetsete näidetega. Samuti sai uuringu jaoks vajalikku informatsiooni tegevusi läbi viinud spetsialistide tegevuspraktikate ja õppetundide kohta.

2. Kvantitatiivse analüüsi tulemused

TOP 5 HUKK-APi olulist mõju noorte osalemisele huvihariduses ja -tegevuses

1. Mitmekülgsetest huvihariduse ja –tegevuse võimalustest võttis osa **rohkem kui 2500 noort üle Eesti** (sh pikemaajalistest tegevustest üle 1500 noore ja ühekordsetest üle 1000 noore). Projekti HUKK-AP panuseta ei oleks suur osa nendest oma erinevate takistuste tõttu saanud huvipõhistes tegevustes taolisel viisil ja mahus osaleda.

2. 35% noortest puudus seni võimalus osa saada just neile sobivast huvihariduslikust tegevusest. Nimelt õppisid nad kohandatud õppekava või erisustega üldise riiklik õppekava alusel, mis üldjuhul tähendavad tõsisemat hariduslikku erivajadust ja piiratud juurdepääsu huvitegevusele väljaspool oma tavapärast keskkonda.

41% noortest õppisid üldise riiklik õppekava ilma erisusteta (st „tavakoolis tavaklassis“). Nende puhul oli huvihariduses mitteosalemine seotud näiteks õpiraskustega, pere sotsiaal-majandusliku olukorraga või elukoha kaugusega huvikoolist.

24% noortest kaasamise peamiseks põhjuseks oli aga nende senine piiratud juurdepääs huvihariduslikele tegevustele kauge elukoha tõttu oma maakonnakeskusest.

3. Tänu HUKK-AP koostööpartnerite laiale ringile pakuti noortele **huviringe kümnetes erinevates valdkondades**.

- Projekti eri piirkondades viidi läbi näiteks järgmisi tegevusi: jalgpallitrenn, maaliring, teatristuudio, loodusring, automudelism, tantsutunnid, foting, kitarrimäng, mototrenn, luulering, piljardiklubi, meremeeste klubi, käsikellade ring jpm.

4. Eri vajadustega noorte **kaasamiseks ja hoidmiseks huvipõhises tegevuses kasutati mitmekesiseid lähenemisviise**. Paljusid neist polnud tegevuste läbiviijad oma piirkonnas varem üldse või mitte niivõrd suures mahus katsetanud.

- Näiteks kaasati hariduslike erivajadustega noori tavapärastesse huviringidesse või said nad osaleda nende jaoks moodustatud eraldi gruppides. Lisaks kasutati raskemate erivajaduste puhul väikegruppide moodustamist ja individuaalõpet. Eraldatumates piirkondades elavate noorte juurde jõuti aga niinimetatud mobiilse huvikooli abil.

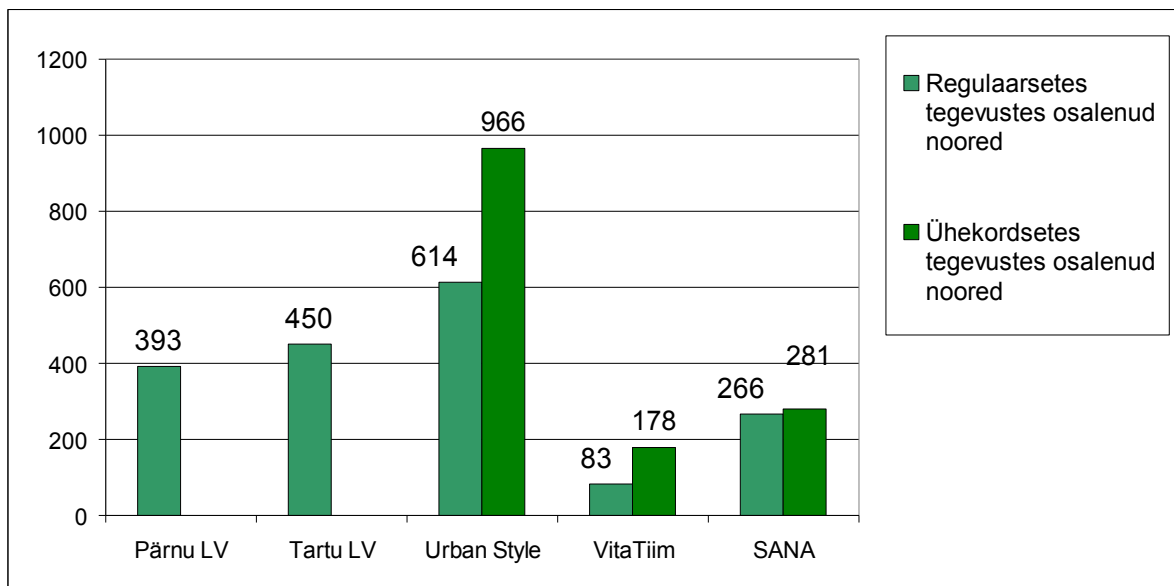
5. HUKK-AP asetas **suure rõhu lapsevanemate kaasamisele ja nõustamisele**. See töövaldkond on oluline eriti erivajadustega ja vähemate võimalustega noorte kaasamiseks ja nende aktiivse osalemise toetamiseks. Lapsevanematega koostöösse panustatud aeg peaks edaspidi seega olema teadlikult huvihariduse ja –tegevuse pakujate tööaega sisse arvatud.

Projekti HUKK-AP tegevustes osalemine aitas 1806-l regulaarsetes tegevustes ja 1425-l ühekordsetel sündmustel osalenud vähemate võimalustega noorel (Joonis. HUKK-AP projektis osalenud noored

kokku partnerite ja tegevuste kahe peamise tüübi lõikes) üle Eesti end läbi huvialaga tegelemise tundma õppida, oma oskusi, sotsiaalset võrgustikku ja maailmapilti arendada.

Suure andmemahu tõttu polnud ühekordsete tegevuste puhul võimalik eristada osalejate kattumist eri sündmuste vahel. Samuti ei olnud piiratud ressursside tõttu mõeldav luua infosüsteemi, mis oleks jälginud seda, kui paljud ühekordselt osalenud noored hakkasid edaspidi regulaarsetes tegevustes osalema.

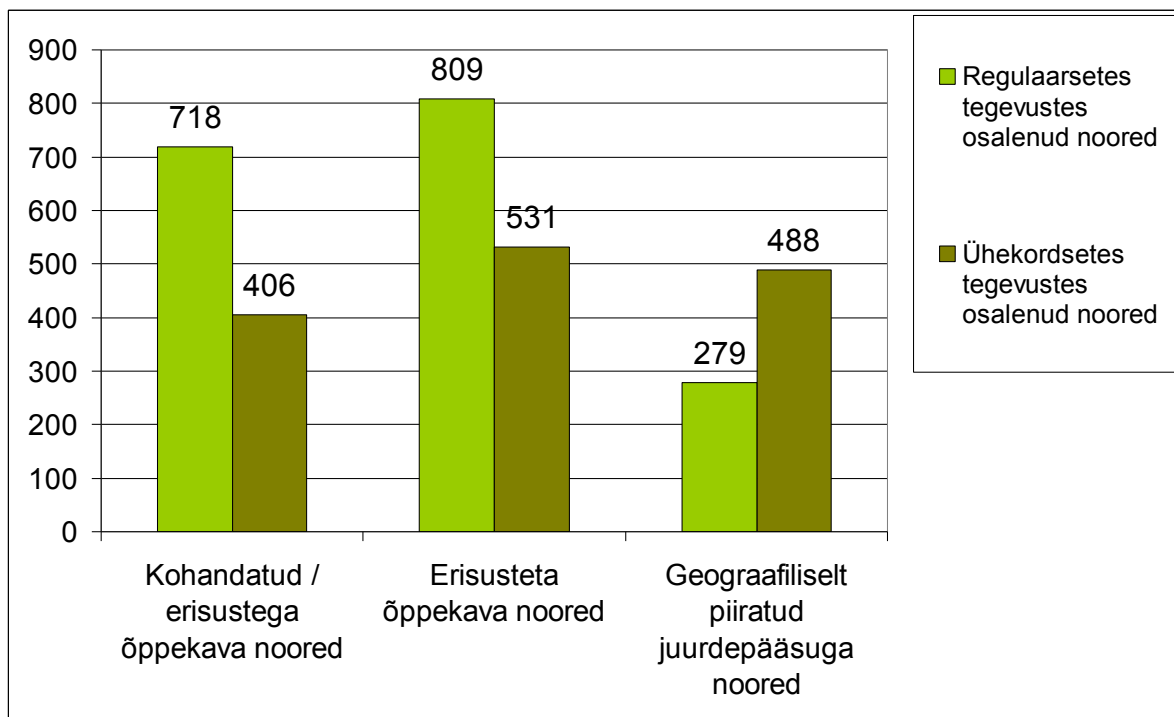
Nimetatud piirangute tõttu noorte mitmekordselt kokku lugemise riski arvesse võttes on siiski väga konservatiivseks hinnanguks, et projekt mõjutas vähemalt üle 2500 erineva osalenud noore elu. Enamus nendest oleksid muidu jäänud erinevate takistuste tõttu neile sobivast huvipõhisest tegevusest ja selle positiivsest mõjust kõrvale.

Joonis 2. HUKK-AP projektis osalenud noored kokku partnerite ja tegevuste kahe peamise tüübi lõikes

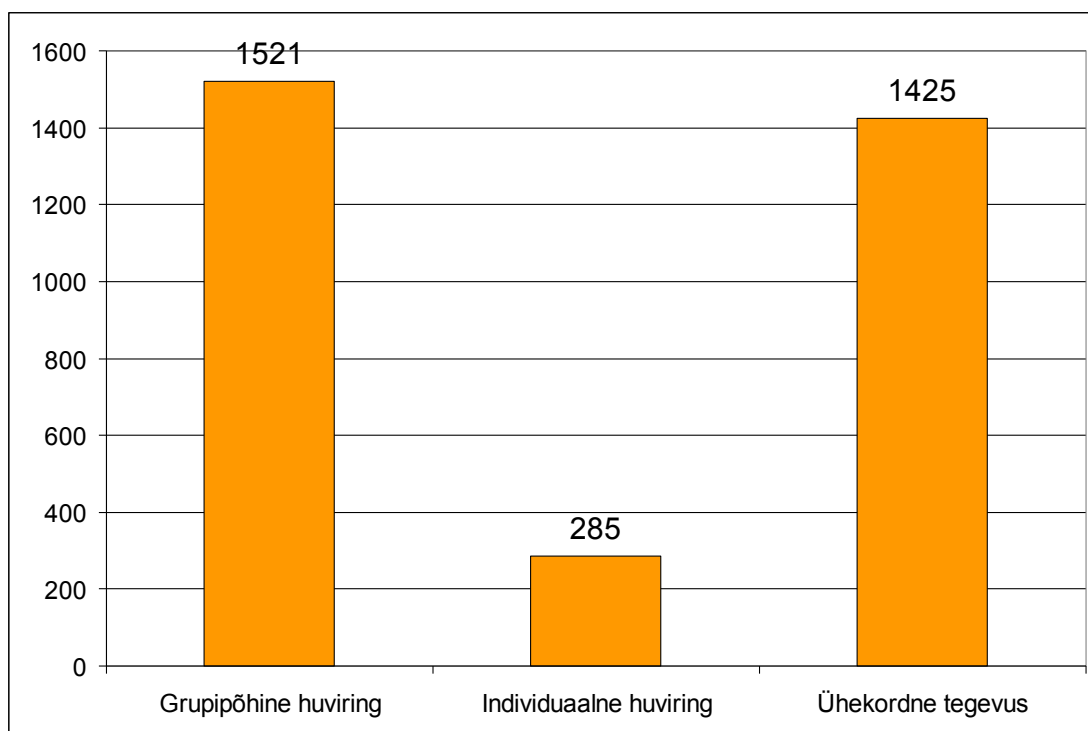
Milline on HUKK-API jõudnud noorte tagapõhi?

Noored jõudsid HUKK-AP'i tegevustesse läbi kohaliku spetsialistide võrgustiku enamasti oma hariduslike erivajaduste ja/või sotsiaalmajanduslikult raske olukorra tõttu (Joonis. HUKK-AP projektis osalenud noored kokku nende peamiste sihtrühmade kaupa) Piirkondlikud eestvedajad kaasasid huvitegevusse nii kohandatud kui ka riikliku õppekava järgi õppijaid. Samuti said loodud võimalustest osa noored, kelle elukoht oli keskusest kaugemal ja seepärast polnud neil seni juurdepääsu nende huvide ja vajadusi piisavalt arvestavale huviharidusele ja –tegevusele.

Joonis 3. HUKK-AP projektis osalenud noored kokku nende peamiste sihtrühmade kaupa

Kõige rohkem noori (1859) osales grupipõhises huvitegevuses, sh hariduslike erivajadustega noori kaasati nii huvikoolide tavarühmadesse kui loodi nende jaoks ekstra grupid. Oluliseks uuenduseks oli senisest suuremas mahus individuaalsete huviringide korraldamine just sellele sihtrühmale huvikoolis (299 noort). Korraldati ka ühekordseid sündmuseid (1425 noort), mille eesmärgiks oli enamasti noortes huvi äratamine huvihariduses ja –tegevuses pakutavate tegevuste vastu.

Joonis 4. HUKK-AP projektis osalenud noored kokku kolme peamise osalusviisi kaupa.

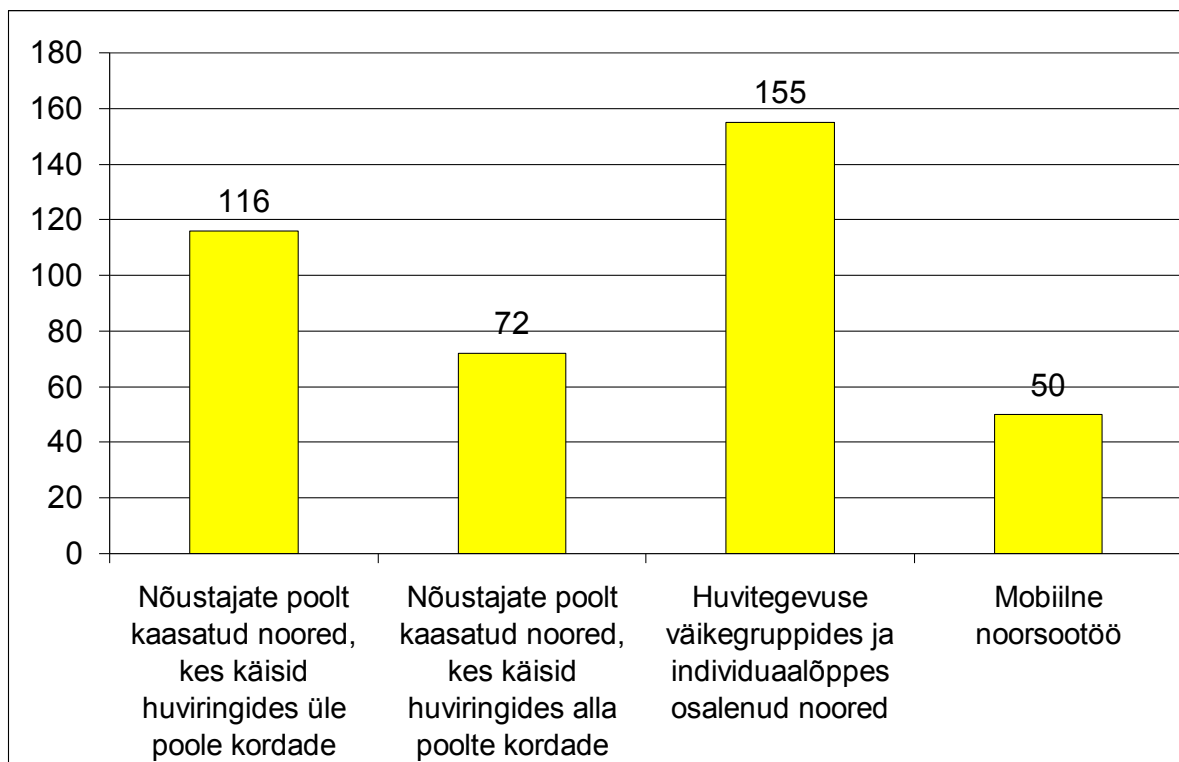
Kui palju ja kuidas kaasati Pärnu LV eestvedamisel?

HUKK-AP projekt pakkus Pärnu piirkonnale erilist võimalust katsetada ja laiendada noorte huviharidusse ja –tegevusse kaasamise võimalusi. Uuteks lähenemisteks olid erinevad töövormid, nt väikegrupid ja individuaalõpe hariduslike erivajadustega ja lihtsustatud õppekavaga noortele, tugispetsialistide poolne nõustamine riskikäitumisega ja mobiilne huvikool.

Pärnus läbiviidud tegevused olid suunatud 7-17. a kooliraskustega, hariduslike erivajadustega ja lihtsustatud õppekava alusel (sh puuetega ja terviseprobleemidega noored) õppivatele noortele.

Uutest arenguvõimalustest said tänu projektile osa **393 noort**.

Üldhariduskooli kooliraskustega noored osalesid huvikoolide tavagruppides ja said vajadusel tugispetsialistide poolt nõustamist sobiva huviala leidmisel ja edaspidi sellega tegelemisel. Hariduslike erivajadustega ja lihtsustatud õppekava alusel õppivad noored said võimaluse osaleda uudsetes huvikoolide juurde moodustatud väikegruppides ja individuaalõppes. Lisaks pakuti Pärnu-Jaagupis esmakordselt mobiilse huvikooli tegevusi huviharidusele piiratud juurdepääsuga noortele

Joonis 5. Pärnu LV regulaarsetes tegevustes osalenud noored kokku.

Nii Pärnu LV kui teiste partnerite kogemus näitas, et noorte mõjusaks kaasamiseks on oluline suhelda ja teha tihedat koostööd noorte vanemate ning teiste pereliikmetega. Pärnu 393 noore kaasamine huvitegevusse tähendas vajadust pakkuda tugispetsialistide poolt 201 perele nõustamist ja tuge.

„Sageli jäävad /-/ meie huvikooli tulemata „erikoolides“ õppivad lapsed, sest nende vanematel puudub info ja julgus, et last siia tuua.“

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

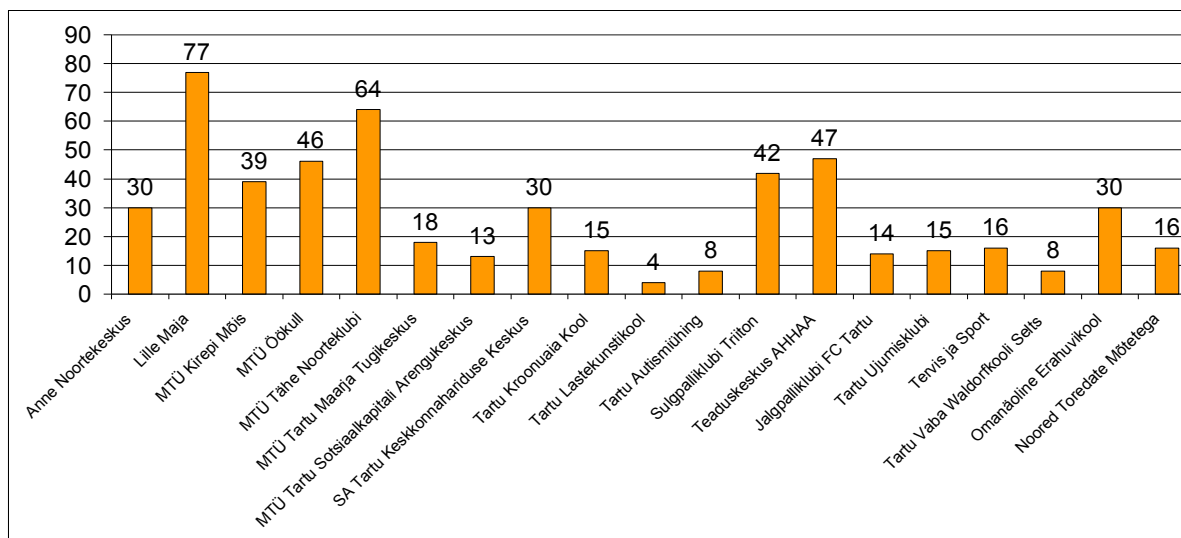
Kui palju ja kuidas kaasati Tartu LV eestvedamisel?

Tartu linnas keskenduti eelkõige erivajadustega laste koolide ja üldhariduskoolides loodud hariduslike erivajadustega noorte klasside või väikeklasside õpilastele. Samuti pakuti huvialaga tegelemise võimalusi emakeelena vene keelt rääkivatele noortele.

Uutest arenguvõimalustest said tänu projektile osa **450 noort**.

Nendest 53% õppis kas kohandatud või erisustega ja 47% omandas haridust ilma erisusteta õppekava alusel.

Tartus pakuti tänu koostööpartnerite suurele arvule väga erinevaid huviringe. Huvivaldkonnad ulatusid tehnikaringist sotsiaalsete oskuste ringini, võimekate kunstiõpilaste meistriklassist ujumise ja sulgpallini. Kindlasti aitab võimaluste paljusus tulemuslikumalt kaasata, sest igal noor saab leida just oma huvidele ja vajadustele sobiva tegevuse.

Joonis 6. Tartu LV osalenud noored kokku erinevaid tegevusi pakkunud projekti kohalike partnerite lõikes.

Kui palju ja kuidas kaasati Urban Style'i eestvedamisel?

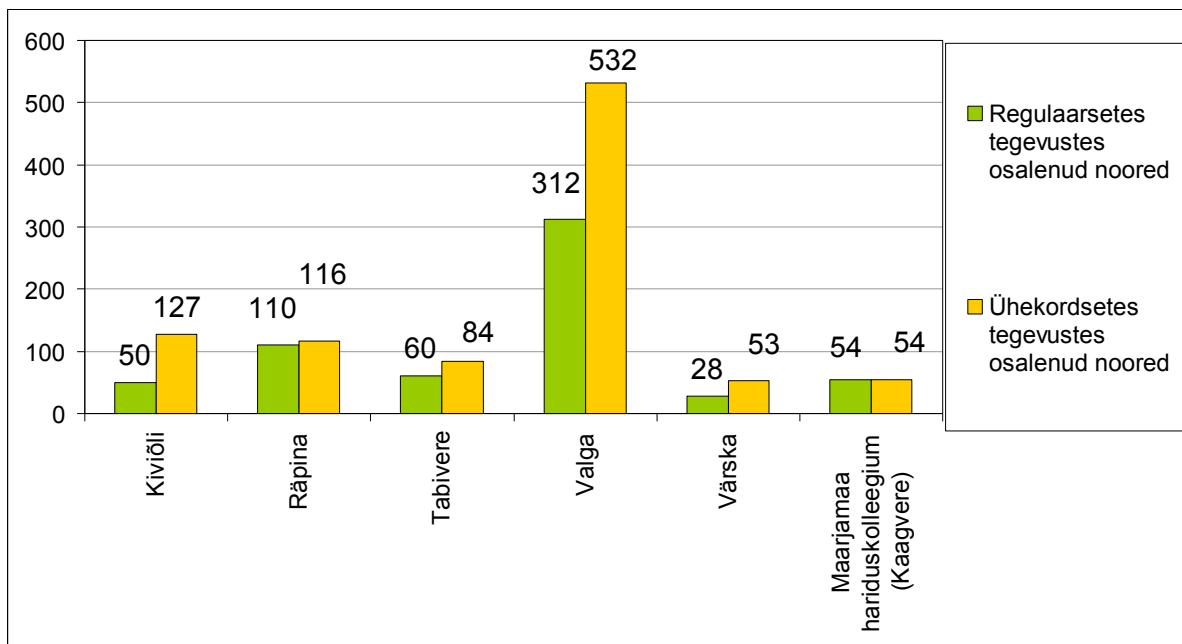
Urban Style keskus keskendus sotsiaalmajanduslike ja geograafiliste tegurite tõttu vähemate võimalustega noortele, pakkudes neile 6 piirkonnas üle Eesti tänavatantsu trenne ja korraldades ka ühekordseid sündmuseid.

"Sündmus andis võimaluse kaasa lüüa ka nendel noortel, kelle majanduslikud tingimused ei võimalda ekskursioone/treeninguid või välisündmuste külastamist."

- Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Sama oluline kui tantsuoskuste arendamine oli ka noorte toetamine nende eesmärkide seadmisel ja elluviimisel. Mitmed tegevused toimusid seetõttu ka väljaspool trennitunde. Noorte kaasamisel toetuti jõustavale lähenemisele, mis toetab noorte eneseteadlikkust, -kindlust ja -teostust.

Uutest arenguvõimalusest said tänu projektile osa **1580 noort**.

Joonis 7. Urban Style osalenud noored kokku tegutsemispiirkondade ja kahe peamise osalusviisi kaupa.

Sarnaselt teiste partneritega mängid ka Urban Style'i tegevuste edu juures tähtsat rolli lapsevanemate kaasamine ja nõustamine. Kaasatud 1580 noore puhul tehti koostööd 116 perega.

„/-/ teisalt on erivajadusega õpilased kergesti loobujad ning sageli ei ole neil ka pere tuge, mis toetaks juba alustatud lõpule viima. /-/ Kindlasti tuleb leida aega lapsevanemate hirme ja kartusi lahendada, eriti muukeelsete vanemate puhul.“

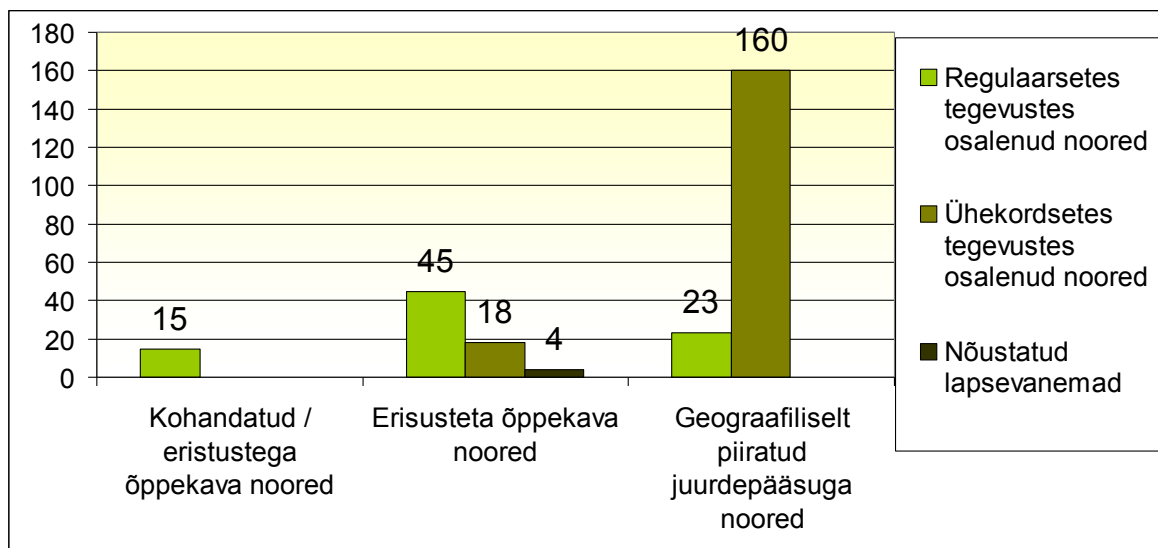
Väljavõtte HUKK-AP kogemusloost

Kui palju ja kuidas kaasati MTÜ Vitatiimi eestvedamisel?

VitaTiim töötas Ida-Virumaa noortega, kes ei saanud huvihariduses ja –tegevuses osaleda eelkõige majanduslikel, puudest ja tervislikust seisundist tulenevatel ning geograafilistel põhjustel.

Esimese kahe grupi puhul rakendati regulaarseid huvi- ja karjäärimoduleid piirkonna huvikoolides. Koostatud modulite programm andis noortele võimaluse tutvuda erinevate huvialadega ja valida endale sobivaim ring, kavandada oma hobi sidumist võimaliku elukutsega ja koostada karjääriplaani. Kolmandale grupile pakuti mobiilse huvikooli tegevusi, kus sõideti piirkondadesse, kus huvitegevuse võimalusi nappis.

Uutest arenguvõimalusest said tänu projektile osa **261 noort**.

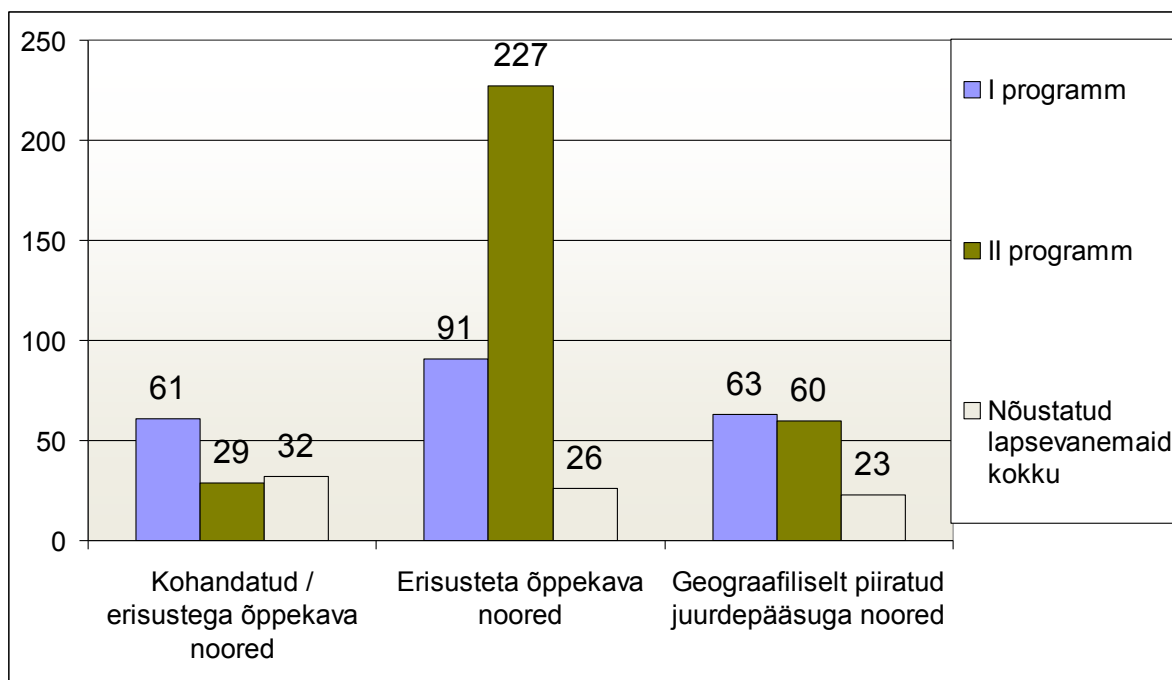

Joonis 8. Vitatiimi osalejad kokku nende sihtrühmade ja kahe peamise osalusviisi kaupa.

Kui palju ja kuidas kaasati SANA huviharidustiimide eestvedamisel?

SANA arenguprogrammi eesmärgiks oli HUKK-AP projekti ülejäänud piirkondades tõsta huvihariduse töötajate võimekust ja valmisolekut kaasata erivajadustega ja vähemate võimalustega noori huvitegevusse. Samuti toetati programmis osalevaid tiime konkreetsete algatuste väljatöötamisel

Arenguprogrammis algatatud tegevuste kaudu sai osaleda 531 noort, lisaks nõustati 81 peret.

Joonis 9. SANA arenguprogrammi osalejad kokku nende sihtrühmade ja mõlema programmi kaupa. Eraldi on toodud välja iga sihtrühmaga seoses nõustatud lapsevanemate arv.

3. Kvalitatiivse analüüsi tulemused

„Matkadel ei lase ma kunagi juhtuda sellel, et laps pingutaks end hingetuks. Lapsele ei tohi jääda veendumust, et ta on nõrguke. Tal on vaja head kogemust: ma olen väsinud, aga ma teen edasi. Tal on vaja usku: kui ta jätkab, vallutab ta mäetipu.“

- Väljavõtte HUKK-AP kogemusloost

Mõju-uuringu raames kogutud lugudest selgus, et tegevustesse kaasatud noorte peamiseks vajadusteks ja ilmnenud probleemideks olid nendega töötanud spetsialistide hinnangul eri tüüpi käitumisraskused koolis või kodus. Tihti toodi välja, et noored pärinesid ükskõikselt või vägivaldselt käituvast perekonnast. Huvitegevuses ei osalenud nad varasemalt kas huvi puudumise, materiaalse võimaluste nappuse või piirkonnas puuduvate võimaluste pärast. Samuti esines nendel noortel sageli õpiraskuseid koolis, ebakindlust ning kurvameelsust.

Järgnev joonis toob välja HUKK-API projektis osalenud spetsialistide poolt enim märgatud ja kogemuslugudes kirja pandud tähelepanekud osalenud noorte vajadustest ja probleemkohtadest.

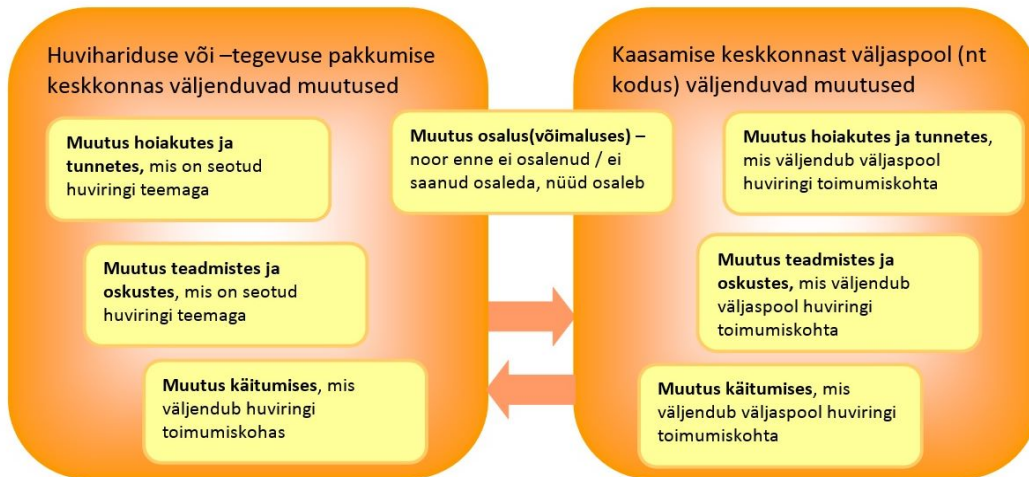

Joonis 10. Kogemuslugudes enim mainitud HUKK-AP projekti kaasatud noorte vajadused.

Võib öelda, et kui noort kirjeldab väljatoodud märksõnadest kasvõi üks, võib tema osalemine huvihariduses ja –tegevuses olla takistatud. Projekti suur väärtus noorte kaasamisel seisnes just vajaduste märkamises ja arvesse võtmises ning vastavate huvihariduslike võimaluste loomises. Iga osalenud noore puhul püüti vaadata tema nn diagnoosi taha ja leida sealt üles tema huvi ja vajadus.

HUKK-AP kogemuslugude analüüs näitas selgesti, et **huviharidusse ja –tegevusse kaasamine mõjutab erinevate vajadustega ja takistustega noori positiivselt**. Järgneval joonisel on esitatud eri tüüpi muutused projekti tegevustes osalenud noorte elus, milleni jõuti kogemuslugusid analüüsides. Muutus võis puudutada noore hoiakuid, tundeid teadmisi, oskusi ja käitumist nii huvitegevusega seotud keskkonnas kui ka väljaspool seda keskkonda.

Noorega seotud muutuste kaardistamine

Joonis 11. HUKK-AP projekti mõjutusel toimunud peamiste noortega seotud muutuste kategooriad.

Sõltuvalt konkreetsest noorest võis projekti HUKK-AP tegevustes osalemine avaldada positiivset mõju ühes või enamates allpool loetletud kuuest variandist.

1. Muutus hoiakutes ja tunnetes, mis on seotud huviringi teemaga (nt noor hakkab hea meelelega regulaarselt kohal käima, ehkki alguses väljendas osalemise suhtes vastumeelsust).

„Ta on leidnud endale tegevusala, mille vastu tal on huvi ning ta ütleb, et ta tahab samas jätkata. Talle meeldivad ka treenerid ja tema mõte on tulevikus saavutada läbi treeningu edu. Ta on oma isikuslike omaduste poolest julge ning väljakutseid vajav ja otsiv poiss ning esimesed kukkumised – mis on treenerite sõnul selle treeningu proovikivid – pole teda suutnud ehmatada ega katkestama panna.“

- Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

2. Muutus teadmistes ja oskustes, mis on seotud huviringi teemaga (nt noor oskab pilliga mängida kolme meloodiat, enne ei osanud ühtegi).

„Kõik lapsed, kes huviringist osa võtsid arenesid keeleliselt vägagi märgatavalt. Nende sõnavara suurenes, rääkimisladusus paranes, eneseväljendusoskus arenes ning mis peamine, nendest oli saanud tänu keelelisele arengule ka suurem osa aktiivsest koolielust. Lisaks said nad väga palju uusi teadmisi seoses Eesti kultuuri ja selle pärimusega. Nendest varasemalt natukene kõrvalejäänud võõrkeelsetest peredest laste maailm oli muutunud ühtäkki rikkamaks ning laiemaks.“

- Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

3. Muutus käitumises, mis väljendub huviringi toimumiskohas (nt noor julgeb grupile oma ideid pakkuda, alguses ei julgenud).

„Ta tuli trenni koos sõbrannadega /-/ ta suhtles ainult kindlate inimestega ja ei võtnud ise otsuseid vastu, seda tegid teised tema eest. Panin edaspidi ta sõbrannadest eraldi gruppidesse. Sellel aastal on

ta iseseisvam, annab otsustest ise teada ja avaldab ideesid ka gruppides, kus on sõbrannad ega hoiu ennast tagasi.“

- Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

4. Muutus hoiakutes ja tunnetes, mis väljendub väljaspool huviringi toimumiskohta (nt noor julgeb teisi senisest rohkem usaldada, kui see on põhjendatud).

„Ta sai juurde enesekindlust ja kinnitust, et väljaspool turvalist keskkonda ei suhtuta temasse alati halvasti.“

- Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

5. Muutus teadmistes ja oskustes, mis väljendub väljaspool huviringi toimumiskohta (nt noor on muutunud iseseisvamaks)

„/-/ tema sotsiaalsed oskused ja orienteerumisoskus on nende kuude jooksul arenenud. Vanemad usaldavad teda koos ringikaaslastega koolist huvikooli tulema.“

- Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

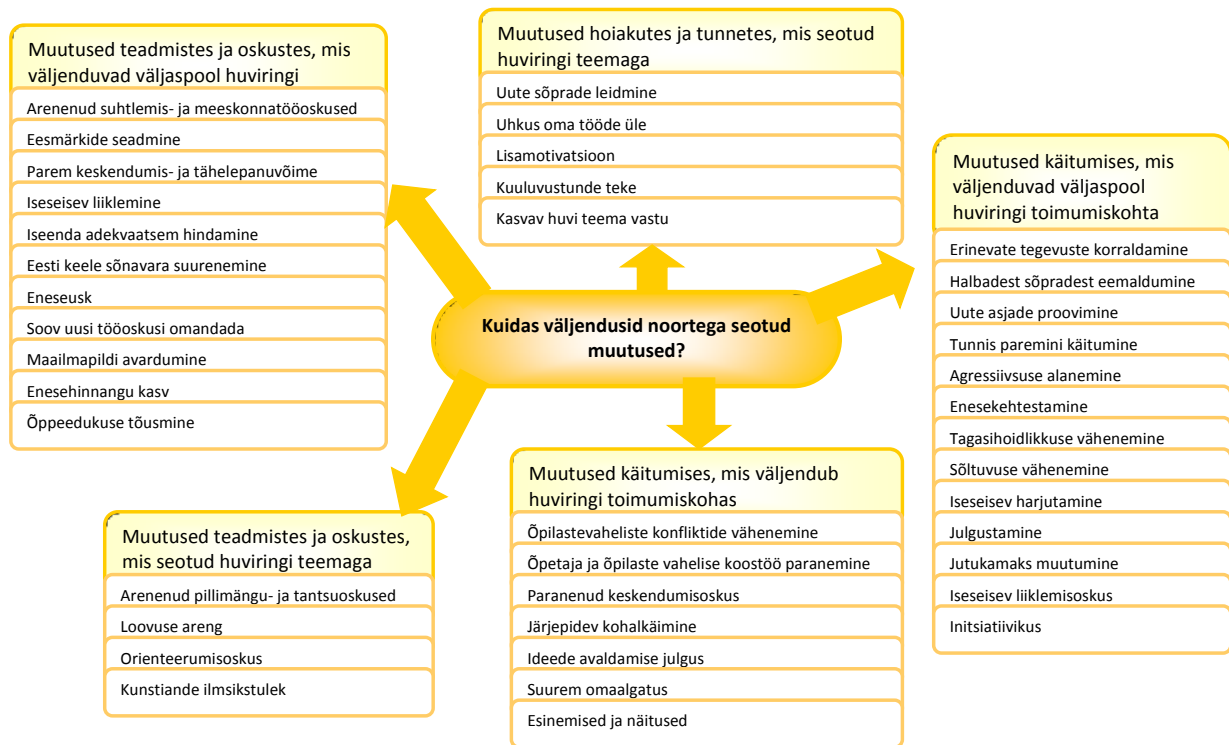
6. Muutus käitumises, mis väljendub väljaspool huviringi toimumiskohta (nt noore õppeedukus üldhariduskoolis on paranenud; noor orienteerub iseseisvalt kodunt huviringi ja tagasi).

„Kuna tema suguvõsas on väga suur kalduvus ülekaalulisusele, siis tänu treeningutele sai ta motivatsiooni hakata oma tervise ja kaalu eest hoolitseda. Ta hakkas rohkem liikuma ning kaotas tänu sellele kokku ligi 8 kilo. Tänapäevaks on temast saanud üks grupi aktiivsemaid liikmeid, kes alati organiseerib ja hoolitseb teiste eest. /-/ Ta on järjest rohkem rahul enda välimusega ja ka isiksusega. Ta /-/ jookseb päevas ligi 8-20 km ning peagi on tal plaanis minna ka maratonile /-/.“

„Kuna /-/trennis ei ole rääkimisel suurt osa, siis tema kõnedefekt jäi tahaplaanile ja treener ning pealtvaatajad võisid näha tema osavust jalgpallis. /-/ Tema enesehinnang ja julgus on tõusnud. Klassikaaslastega eriarvamused ja konfliktid vähenesid. Ta on õppinud oma emotsioone ja käitumist paremini kontrollima/suunama. Ta ei ole enam agressiivne kodus ja ülitagasihoidlik ning kiusatav koolis.“

- Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Järgneval joonisel on kokkuvõtlikult välja toodud HUKK-AP projekti raames aset leidnud tüüpilisematest muutustest seoses noorte arengu, toimetuleku, heaolu paranemise ja riskide leevendamise.

Joonis 12. Noortega seoses toimunud muutuste nimekiri peamiste kategooriate lõikes.

4. Muutused projekti elluviijate suutlikkuses

See, kui võrd saavad noored osaleda just enda huvile ja vajadustele vastavas huvialategevuses, sõltub palju valdkonna eestvedajate hoiakutest ja valmisolekust luua muutust. Seetõttu oli projekti üheks eesmärgiks mõjutada positiivselt lisaks noortele endile ka neid inimesi ja organisatsioone, kellest sõltub noorte jõudmine huviharidusse ja –tegevusse ning seal püsimine ja areng.

HUKK-AP oli testiti erinevaid huvihariduse- ja tegevuse kaasamis-, koostöö- ja rahastusmudeleid. Katse õnnestumisele aitasid kaasa spetsialistide pädevuste ja hoiakute positiivne mõjutamine läbi koolituste, supervisioonide ja kogemuste jagamise. Kuid selle eksperimendi pikemaajaline mõju sõltub paljuski osapoolte projektijärgsetest sammudest. Näiteks rahastusotsused, mis võimaldaksid jätkata projekti käigus edukaks osutunud tegevusi samas või suuremas mahu, või omandatud kogemuste jätkuva jagamisega piirkondades, kuhu projekt veel ei jõudnud. Jätkusuutlikkuse tagamine aitab HUKK-APi juba saavutatud mõju hoida ja edasi laiendada.

Väljavõtteid HUKK-AP kogemuslugudest.

- „Projekti käigus leidsime palju õpetajaid, kes suhtuvad lapse isiksusse kogu hinge ja austusega. Sellistel inimestel on vaja lisavahendeid ja süsteemset tuge, et nad saaksid aidata noori, leida uusi loomeväljundeid ning kaasata rohkem lapsi, kellel puudub justnimelt selliste täiskasvanute tugi.“
- „Ma käisin oma abilistega meie valla väikestes asulates, kus pole ühtegi huvikooli. /-/ Minu arvates jääb sellisest liikuvas koolist väheks. Jah, võib-olla mingi huvisädemekes süttib, kuid põhijõud peab olema suunatud sellele, et huvi ei kustuks. Selleks aga on vaja üles ehitada süsteem, st on tarvis töötajaid, rahalisi võimalusi, plaanilist tööd.“

Järgnevalt on välja toodud HUKK-API olulisemad lühemaajalised mõjud noorte huvitegevusse ja –haridusse kaasajatele. Neid on ilmetatud ka tsitaatidega projekti elluvijate kogemuslugudest.

TOP 4 HUKK-API olulist mõju osalenud spetsialistidele ja võrgustikele

1. Projekti abil õpiti huvihariduses ja –tegevuses juba osalevate noorte erinevaid vajadusi paremini märkama, tulemuslikumalt ise reageerima või vajadusel nõu küsima

Kogemuslugudest selgus, et paljud huviharidust ja –tegevust pakkuvad spetsialistid pole osanud varem osalevate noorte erisuste märkamisele ja analüüsile keskenduda või olukorra lahendamiseks piisaval määral toetavat hoiakut võtta. Samuti tuli välja, et osa spetsialistidest on kartnud noorte erinevaid vajadusi „sildistamise“ hirmus selgelt sõnastada ja nendega tegeleda. Lapsevanematelgi on puudunud kogemused, kuidas oma laste erilisi vajadusi huvikoolide õpetajate ja noorsootöötajatega arutada.

Spetsialistid tõid välja ka seda, et nii laiem teavitust kui isiklikud kogemused aitasid teadvustada noorte erinevaid vajadusi ja nende loomulikkust ning märkamise vajadust. Projekti tegevuste raames sai leida näiteid ja saada inspiratsiooni toimivatest lahendustest noorte arengu toetamiseks vastavalt nende eripäradele.

Väljavõtteid HUKK-AP kogemuslugudest:

- „Huvikooli juba tuli õppima erineva käitumis- ja väljenduslaadiga õpilasi. /-/ Näiteks teismeline noormees (16-aastane), kes ei tajunud aega. /-/ Lisaks võis ta erutuse korral nõ. oma tegemistesse kinni jääda: istus wc-s ja ei väljunud, rääkis omaette. /-/ Õpetajad lahendasid erinevaid ette tulevaid situatsioone omaenese kogemuste pagasist tulenevalt ja katse-eksituse meetodil. See tekitas frustratsiooni ja nõutust, pingeid õppegruppides ja ka õpetajates.“
- „Huvikoolide õpetajad märkasid lapse probleemi, kuid alati ei osanud selle taga näha lapse hariduslikku erivajadust. Erivajaduse kindlakstegemisel puudusid vajalikud oskused lapse toetamiseks tema vajadustest lähtuvalt. Või kui olid ka oskused olemas, ei võimaldanud keskkond (nt liiga suur grupp) nende oskuste rakendamist.“
- „Õpetajad on eelkõige professionaalsed /-/ , kes on omandanud pedagoogilise ettevalmistuse. Puudusid täiendkoolituste võimalused, puudus ettevalmistus ja sisemine kindlus HEV ehk hariduslike erivajadustega õpilastega toimetulekuks.“
- „Mõned juhtumid, kus on tulnud õpetada näiteks autismi diagnoosiga õpilast, on olnud õpetajate jaoks mõistatuseks, sest meil puudub vastav väljaõpe.“
- „Üha rohkem kogeme juhtkonnas seda, et õpetajad kurdavad, et mõni laps ei käitu normaalselt ja analüüsides oleme jõudnud järeldusele, et laps võib olla erivajadusega ja sellisteks olukordadeks vajab õpetaja abi.“

2. Huvihariduse ja –tegevuse pakkujad said teadmiseid, kogemusi ja julgust erivajadustega ja vähemate võimalustega noorte kaasamiseks

Projektis oli oluline roll spetsialistide teadmiste ja teadlikkuse tõstmisel erineva vajadustega noorte kaasamise omapäradest ja võimalustest läbi koolituste ja toetavate tegevuste (näiteks kogemuste jagamise kohtumiste ja supervisioonide abil). Selline kompleksne lähenemine andis paljudele noortega töötavatele spetsialistidele väga vajalikku moraalset tuge, pakkus positiivset õppimiskogemust ja lõi valmisoleku (ressursside olemasolu korral) vähemate võimalustega noori edaspidi kaasama ja nendega töötama.

Väljavõtteid HUKK-AP kogemuslugudest:

- „Kardeti, et erivajadusega laps tuleb ja segab koolis ning konkreetses grupis õppetööd nii, et ülejäänud õpilased lahkuvad koolist. Lisaks kardeti, et problemaatiline laps toob kaasa lisatööd, et tuleb hakata tegema psühholoogi ja sotsiaalnõustaja tööd. Hirm oli ka selle ees, et ei osata “õigesti” selliste õpilastega toime tulla. Samas tunnistati, et selliseid õpilasi esineb ka tavagruppides ja soov uudse olukorraga toime tulla oli suur.“
- „/Projekti lõpuks/ Õpetajad on “eriliste” lastega harjunud ja ei kostu kurtmist, et nendega oleks raske või problemaatiline. Õpetajad ei leia, et need lapsed ei peaks käima /-/ ja neid tuleks kuskil mujal “hoida, tegeleda ja kellegi teise poolt”.
- „Tänu projektile on HEV noorte kaasamine huvitegevusse /-/ oluliselt muutunud. Kui varasemalt võis täheldada huviringi juhendajates ebakindlust ja kõhklust hariduslike erivajadustega laste kaasamises, siis projekti kaudu saadud kogemused on neid eelarvamusi suuresti muutnud. Kaheaastase projektiperioodi jooksul oli selgelt näha, kuidas projektihuviliste arv kasvas, sest just tänu võrgustikutööle said uued liitujad julgustust ning kindlustunnet samuti hariduslike erivajadustega lastega töötamist proovida.“

3. Omavahel teevad koostööd osapooled, kes varem (niivõrd sihipäraselt ja sedavõrd suures mahus) võrgustikutöös ei osalenud

Huviharidus ja –tegevuse eesmärk on toetada isiksuse mitmekülgset arengut ja noore kujunemist iseseisvaks ja hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Mida mitmetahulisemad on noore vajadused ja arengut takistavad probleemid, seda enam peaksid tulemuslikuma sekkumise eesmärgil tegema omavahel koostööd sotsiaal-, haridus-, meditsiini- ja korraldusspetsialistid.

Selleks, et üle 2500 noore saaks osaleda HUKK-AP tegevustes pidid kõik partnerid kas algatama või arendama edasi juba loodud koostöövõrgustikke. Mitmetes piirkondades loodi noorte kaasamiseks uued koostöömudelid ja –harjumused, näiteks noortega kokku puutuvate spetsialistide vahel regulaarse võrgustikutöö algatamine.

Noort toetav võrgustik võis olla väiksem või suurem, kuid tähtis oli kaasata sellesse kõik olulised võtmeisikud. Näiteks Pärnu võrgustikku kuulusid nii huvikoolide kui ka üldhariduskoolide juhtkondade liikmed ja õpetajad, linnavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna spetsialistid, õppenõustamiskeskuses ja üldhariduskoolides töötavad sotsiaalpedagoogid ja psühholoogid.

Väljavõtteid HUKK-AP kogemuslugudest.

- „Kokkulepe oli, et kui tunnis ilmneb probleeme, siis õpetaja annab sellest teada sots. nõustajale, kes sellega edasi tegeleb. Lisaks võimaldati õpetajatel osaleda ülelinnalistel koolitustel, kus räägiti hariduslike erivajadustega lastest ja nendega tegutsemisvõimalustest. See võttis maha esimesed pinged ja hirmud.“
- „Õpetajad tunnevad end kindlalt tänu koolitustele, supervisioonidele ja ka arenguseminaridele /-/. Kohtumistel osalevad ka teiste huvikoolide õpetajad, juhtkonna liikmed, koolide sotsiaalnõustajad ning üldhariduskoolide esindajad. Tekkinud on võrgustik, kus üksteist tuntakse ning vajadusel saab otsida abi ja toetust.“

4. Huvihariduse ja –tegevuse pakkujatel piloteerisid projektirahastuse abil tulemuslikult uusi tegevusi, mis võiksid edaspidi saada avaliku sektori poolt püsivalt rahastatud.

Projekti käivitades selgus, et paljudel huvihariduse ja –tegevuse pakkujatel oli oma väljakujunenud tegevusmudelid, millest osadid oli raske erivajadustega ja vähemate võimalustega noorte jaoks ümber disainida. Näiteks oldi küll teadlikud huviharidusele piiratud ligipääsuga noorte olemasolust, kuid puudusid ressursid oma põhitöö kõrvalt nende noorte vajaduste lähemaks tundmaõppimiseks ja neile osalemise võimaluste loomise testimiseks.

HUKK-AP pakkus inspiratsiooni ja rahalisi võimalusi katsetada täiesti uusi lähenemisi, nt individuaalsed huviringitunnid erivajadustega noortele, mobiilne huvikool. Projekti elluviimiseks piisav aeg andis võimaluse väljatöötatud lähenemisi ka korrigeerida, kui esmased lahendused ei toiminud vastavalt plaanitule ja/või ei andnud soovitud tulemusi. Edukaks osutunud tegevusmudeleid on võimalik tulevikus täpsemalt kirjeldada ja luua vastavad standardid, et noorte osalemist sujuvamalt toetada ja vastavaid mudeleid ka teadlikult rahastada.

Väljavõtteid HUKK-AP kogemuslugudest:

- „Tavapärase õppetöö ei võimaldanud luua väikegrupe ja ka mitte individuaalõppevormi, kus õpetaja ja õpilane suhtlevad üks- ühele.“
- „Tegijad ise õppisid seda, et huviharidus ei ole pelgalt huvikooli maja keskne. On olemas terve hulk lapsi, kelle puhul on vaja ise kohale minna ning tekitada nendele tuttavas keskkonnas huvihariduse võimalus, sest töö suures rühmas neile lihtsalt ei sobi.“

Noorte kaasamine huvitöösse uuel moel tähendas mõnikord ka vajadust täiendavate töövahendite ja –materjalide järele, mida projekt HUKK-AP ka pakkus.

Väljavõtteid HUKK-AP kogemuslugudest:

- „/-/ tekkis võimalus võtta kasutusele uusi töövahendeid, näit. digilauad, mille tulemusel laienesid kunstiga tegelemise võimalused.“
- "Tänu projektile saime vahendeid, mida meil siiani polnud: nüüd saame vanad nukud restaureerida, valmistada uued, õmmelda kostüümid ja teha dekoratsioonid. /-/ Peamine on see, et kõik need tegevused aitavad kaasa meie laste arengule, sest lapsed saavad ise vaeva näha: õmmelda, värvida, välja lõigata, joonistada... /-/ Igaüks meie kasvandikest on milleski andekas, aga aru saada, milles nimelt, saab vaid siis, kui lapsel on võimalus proovida midagi teha. Näiteks tuli välja, et üks meie poistest oskab väga hästi joonistada, kui ta hakkas värvima vaipa meie uue muinasjutu jaoks.“

Olulise muudatusena võib märkida ka Tartu linna noorte huvitegevuse toetussüsteemi täiendust. Selle kohaselt toetatakse kõrgema pearaha koefitsiendiga nüüd lisaks erivajadustega noortele ka vähemate võimalustega noorte osalemist huviringides (tingimusel, et noor on kantud Tartu linna elanikeregistrisse).

5. Soovitusi vähemate võimalustega noorte huviharidusse kaasamise korraldamiseks kohalikul tasandil

Erivajaduste ja vähemate võimalustega noorte kaasamine huviharidusse vajab teadlikku planeerimist. Järgnevalt on esitatud HUKK-APi kogemuse alusel koostatud kontrollküsimused, mis aitavad läbi mõelda, kuidas kavandada, ellu viia ja hinnata noorte huviharidusse kaasamise protsess ja selle mõju. Küsimustest võib abi olla nii kohalike omavalitsuste otsustajatel ja eestvedajatel kui ka teenusepakkujate juhtidel ning spetsialistidel.

Noorte huviharidusse ja –tegevusse kaasamise planeerimine

- Kui palju on piirkonnas selgelt eristatavate erinevate vajadustega noori? Milliste ühiste nimetajate (asukoht, vajaduste ja riskide tüübid jm) alusel on neid võimalik alamsihtrühmadeks jagada?
- Kui paljud alamsihtrühmadesse kuuluvad noored on huvitegevusse ja –haridusse veel regulaarselt kaasamata?
- Millist tüüpi erinevad vajadused neil noortel on? Millised huvihariduse töövormid aitaksid neid parimal viisil kaasata (näiteks individuaalse huviringi pakkumine või mobiilne huvikool)?
- Milline võiks olla kaasamise numbriline eesmärk? Milliseid ressursse ja millises mahus on selle saavutamiseks tarvis?
- Millised huviharidusse ja –tegevusse kaasamise eesmärgid aitavad võimalikult palju toetada eri tüüpi vajadustega noorte hilisemat toimetulekut, sh tööturul osalemist ja raskemate erivajaduste puhul lähedaste hoolduskoormuse leevenemist? Teiste sõnadega – milline on huvipõhise tegevuse potentsiaal anda oskuseid ja kogemusi ning kujundada hoiakuid, millele oleks võimalikult tugev seos edaspidi elus hästi hakkama saamisega?
- Millist väljaõpet ja järjepidevat toetust vajavad noorte õpetajad ja juhendajad, et aidata huvihariduse kaudu noorte arengueesmärkideni jõuda? Milliseid lisaressursse vajavad selleks asutused, kus nimetatud spetsialistid töötavad?
- Kuidas peab olema korraldatud noori ümbritseva valdkondade ülese võrgustiku töö, et noorte kaasamine sujuks eesmärgipäraselt? Näiteks, kuidas liigub info juhtumite kohta, mis vajavad spetsialistide võrgustikult rohkem tähelepanu ja pingutust?

Noorte huviharidusse ja –tegevusse kaasamise tulemuste analüüs

- Milline oli noortele pakutud erinevate arenguvõimaluste mitmekesisus ja kogumaht tundides? Siinkohal tuleb kokku lugeda huvihariduse ja –tegevuse valdkonnad, erinevad kasutatud meetod jms. Samuti tuleb arvutada välja spetsialistide panus, näiteks läbiviidud ringitundide arv sh ettevalmistus ja järeltegevused ja sellega seotud tööaja panus. Just taolise statistika kogumiseks on tarvis üleriiklikku andmebaasi töövahendina spetsialistidele, mille vajadusele viitame alapeatükis „Soovitused edaspidiseks huvihariduse ja –tegevuse mõju uurimiseks“.
- Kui paljude noorteni õnnestus jõuda? Siinjuures on oluline lugeda kokku perioodil osalenud erinevad noored. Kõigis piirkonnas tegutsevates huviringides osalenud noorte arvude automaatne kokku liitmine võib luua eri noorte kaasamise mahust eksliku ülevaate.
- Milliste erivajadustega ja riskidega noori õnnestus kaasata rohkem, milliseid vähem?
- Milline oli erinevate noorte huvitegevuses ja –hariduses osalemise regulaarsus ning järjepidevus? Millest see sõltus?
- Milline oli kaasatud noorte areng võrreldes koos seatud arengueesmärkidega? Mida tegid sarnast tüüpi HEV noortega töötanud spetsialistid eesmärkideni jõudmisel teistmoodi võrreldes nendega, kes soovitud tulemusi ei saavutanud?
- Mis toimis ja mis ei toimunud spetsialistide koostöös?

Kaasamise tulemuste analüüsi põhjal uute arenduste planeerimine

- Kuidas suurendada noorte eri vajadustest ja huvist lähtuvalt pakutavate tegevuste mitmekesisust, mahtu ning tagada nende toimimise järjepidevus?
- Mil viisil kaasata huviharidusse enam sotsiaalset tõrjutust kogenud noori ja laiendada seeläbi asutuse tegevusvälja?

- Kuidas suurendada noorte huvitegevuses ja –hariduses osalemise regulaarsust ning järjepidevust?
- Mil viisil toetada huvihariduse spetsialiste ja võrgustiku teisi osapooli noortega koos neile asjakohaste arengueesmärkide seadmisel ja nendeni jõudmisel?
- Kuidas korraldada võrgustikutööd veel paremini, et see toetaks ühelt poolt noorte arengut ja teisalt spetsialistide võimalusi teha noorte vajadustele vastavat kvaliteetset tööd?

Siinjuures on oluline rõhutada, et huvihariduse ja –tegevuse potentsiaali (nii noorte arengu, perede toimetuleku kui avaliku sektori pikaajaliste kulude vähendamise seisukohast) aitab avada see, kui:

- arvestatakse *kõigi* allolevate küsimuste omavaheliste seostega;
- *kõigi* küsimustega tegeletakse terviklikult ning regulaarselt.

Näiteks pole kasu pelgalt erivajadustega ja vähemate võimalustega noorte huviharidusse kaasamise trendide jälgimisest, kui sellega ei kaasne mõju poliitikaotsustele. Suurt abi pole ka noorte arengu ja seda takistavate tegurite ühekordsest uuringust, kui sellele ei järgne analüüsi koos spetsialistidega võimaluste kohta oma tööd veel paremini läbi viia. Arutelu koos huvikoolide õpetajate ja huvitegevuse juhendajatega on vähese mõjuga, kui selle tulemusena ei anta ressursse nende seniste praktikate edasi arendamiseks (oskusteave, materiaalne baas jne).

6. Soovitusi huvihariduse- ja tegevuse mõju edasiseks uurimiseks

Huvihariduse ja –tegevuse korraldajate ja läbiviijate tööd seoses andmete kogumise ja analüüsiga kergendaks oluliselt ühtse üleriikliku osalejate andmebaasi olemasolu. Taoline andmebaas annaks võimaluse analüüsida olukorda ja vajadusi nii kohalikul, piirkondlikul kui riiklikul tasemel.

Vastav andmebaas peaks sisaldama isikukoodi põhiseid andmeid kõigi huvihariduses ja –tegevuses osalevate noorte kohta, seda nii koolisisiselt kui –väliselt. Samuti on tähtis võimalus siduda iga isikukood olulisemate teguritega, mis võivad kajastada noore (potentsiaalselt) vähemaid võimalusi (näiteks määratud puue või elukoht). Loomulikult tuleb jälgida andmekaitse jt nõudeid ning hoida andmete analüüsi etapis iga noore anonüümsust. Ainult piisav detailsus ja eri andmekogude seostamine annab siiski võimaluse analüüs tulemusena üles arendada noorte vajadustest lähtuvat huvihariduse- ja tegevuse pakkumise süsteemi. Nimelt toetaks taoline andmebaas otseselt strateegilist planeerimist. Näiteks selguksid automaatselt vastused küsimustele nagu „Kui palju osalevad regulaarsetes tegevustes kõigist piirkonna kohandatud õppekavadel õppivatest noortest, või mõned vallast, mis asub maakonnakeskustest eemal?“

Üleriigiliselt standardne andmesisestusviis aitab tagada statistika kogumise võrdsetel alustel ja vähendada tehnilisi vigu, mis võivad tekkida andmete korduval salvestamisel (nt kõigepealt andmeid paberkujul ringipäevikusse kirjutades ja hiljem elektroonilise aruandluse jaoks käsitsi kokku lugedes). Samuti toetab selline lähenemine andmete võrreldavuse erinevate piirkondade puhul ja aitab välja tuua trende (muutumine ajas).

Huvipõhise tegevuse läbiviijatel võiksid olla standardsed hindamisvahendid noorte osalemise, nende vajaduste ja riskide kaardistamiseks ning oskusteave noore taustateguritega arvestamiseks oma töös. Ka selles osas on tarvilik keskselt korraldatud tugi, et kohalikul tasandil poleks tarvis hindamisvahendite osas „jalgratast leiutada“ ja samas oleks võimalik teiste piirkondadega kogemusi vahetada ning oskusteavet ühiselt veelgi rikastada.

Kuniks taoliseid üleriiklikke abivahendeid veel pole, **tasub kohalikul tasandil keskenduda eelkõige kogemuslugude kogumisele ja analüüsile**. Kogemuslood on ka heaks aluseks näiteks ka juhtumipõhiste spetsialistide võrgustike tööks, mille korraldamiseks piisab samuti kohalikust algatusest.